

Ge respons med lärandematriser

Lärandematriser gör all form av respons både enklare, snabbare och effektivare, oavsett om det är vanlig lärarrespons, själv- och kamratrespons eller elevernas respons till läraren. Skälen är många:

- Responsen utgår från matriskriterier som redan i förväg är genomtänkt formulerade och relevanta. Eleven förstår målkriterierna (och därmed responsen) både innehållsligt, språkligt och visuellt och du slipper improvisera responsformuleringar i stunden, oavsett om det är skriftligt eller muntligt.
- Målen är uttryckta som iakttagbara handlingar och progressionen är tydlig, eleven förstår själv vad som är nästa steg. Det öppnar möjligheter till själv- och kamratrespons, eftersom eleverna själva kan avgöra när någon uppnår ett mål. Läraren kan då istället lägga tid på respons kring *hur* eleven ska nå dit.
- Alla kriterier – och därmed responsen – knyts till kunskapskrav, samma som undervisningen och bedömningen bygger på. Därmed hänger formativ bedömning (respons) och summativ bedömning (omdöme/betyg) ihop. Slut på dubbelt bedömningsarbete för läraren!
- Responsen kan snabbt markeras och skickas digitalt

Eftersom respons enligt mig är lärandets moder, utvecklar jag här mina tankar kring begreppet och vad som är avgörande för att respons ska ge effekt.

Begreppet respons

Allt lärande bygger i grunden på respons, i bred betydelse. Du utvecklas från första stund genom att reagera på den respons miljö och allt levande ger på dina handlingar, en sorts evig Trial and Response. Hur effektivt du lär bygger på hur medvetna handlingar du utför, vilken respons du får och hur du tar tillvara den.

Jag föredrar ordet *respons* framför begreppet *feedback*, som ger sken av att bara syfta bakåt och *återkoppling* som är långt och svårt. I skolan har formativ bedömning och bedömning för lärande (BFL), länge varit modeorden framför andra. Enligt mig är det olyckliga och missvisande begrepp. Ordet formativ förstår varken elever eller folk utanför skolvärlden, men begreppet bedömning är än mer problematiskt. Dels associerar det till döma och betyg, så långt från lärande man kan komma, dels bygger det på en logisk kullerbytta. En bedömning finns inne i bedömarens huvud och kan i sig aldrig vara lärande för någon annan. Den som bedöms måste få del av den för att kunna lära sig något. Först då, när du formulerar och synliggör bedömningen – ger respons – finns en logisk chans att någon ska kunna använda den i lärande syfte. Respons är kommunicerad bedömning och alltså det som verkligen kan skapa lärande.

Ett mycket mer adekvat begrepp än formativ bedömning eller BFL vore därför **läranderespons**.

Forskning visar att det intressanta inte är *att* ge repons, utan *hur*, *när* och *varför* du ger den.

Men hur ger man då effektiv respons, sådan som skapar maximalt lärande?

I min bok utvecklar jag tidigare gjorda sammanställningar (se Hattie/Timperley: *Power of feedback*, Jönsson: *Lärande bedömning* m fl) och ger en mer heltäckande bild över vilka faktorer som är avgörande och kopplar det till respons med lärandematriser. Här kommer en kort sammanfattning.

Effektiv respons ...

1. bygger på målkriterier som är förståeliga och kända
2. är begripligt uttryckt
3. syftar framåt
4. är riktad mot lärandeprocessen
5. ges så att eleven får möjlighet att förbättra sin prestation
6. ges ofta och är medvetet utvald.

1. Målkriterier som är förståeliga och kända

Respons i lärandematriser bygger på målkriterier som är kända och förståeliga på flera sätt:

- samma kriterier används av elev och lärare regelbundet i klassrummet; vid respons, undervisning och bedömning
- den formuleras utifrån iakttagbara handlingar och är språkligt och innehållsligt begriplig
- den kopplas till progressionsnivåer som visar hur eleven kan behärska en förmåga allt bättre

I dagens skola dominerar istället ineffektiv respons som bygger på andra målkriterier:

Hemmasnickrade kriterier utan tydlig koppling till kunskapskrav som gör att respons skiljs från bedömning (som ju ska bygga på kunskapskrav).

Respons utifrån abstrakta kursplaneord (i t ex bedömningsmatriser) som är obegripliga för eleven. Respons utan lärandemål och som istället riktas mot att följa instruktioner och vad eleven gör ("Du jobbar bra"/"Nu är du snart färdig").

2. Är begripligt uttryckt

Även själva responsen måste vara språkligt begriplig för eleven. Mycket respons formuleras spontant i stunden och blir då ofta otydlig. Respons som kopplas till lärandematrikskriterier är redan genomtänkt formulerad, relevant och kopplad till målen. Tid frigörs då till att ge framåtsyftande respons kring processen, hur eleven ska göra för att nå målen.

3. Syftar framåt

För att bli lärande måste responsen riktas framåt och kopplas till konkreta målbilder, iakttagbara handlingar, som beskriver vad eleven ska klara. Bakåtsyftande summativ respons, som att ge betyg eller kommentera elevresultat, har inte visat upp positiva lärandeffekter. Skillnaden är att säga "Så här bra kan det bli, om du gör så här" istället för "Så här bra var det". Lärandematriser riktar responsen framåt, du "kollar till höger i matrisen", ett perspektivbyte från bedömning till lärande.

4. Riktad mot lärandeprocessen

Lärandematriser ger också perspektivbyte från resultat till process, vilket är avgörande för responsens effekt. Respons behöver främst fokusera på vägen till slutresultatet, inte på resultatet eller eleven i sig. Den ska handla om hur man gör när man lär sig, utvecklas. Konkreta handlingskriterier och tydlig progression i lärandematriser gör det lätt för elev och lärare att peka ut nya mål som lockar till diskussion om tänkbara vägar dit.

Idag riktas oftast respons mot eleven själv eller uppgiftsresultat, men forskning visar att **respons riktad mot person**, som beröm, inte leder till ökat lärande. Den uttrycker vad eleven är, inte gör och värderar själva eleven istället för att kommentera elevens prestation. Terminsbetyg upplevs i praktiken som respons på personnivå (du är duktig/medel/svag).

Inte heller **respons riktad mot uppgiften**, som vanliga provresultat och kommentarer av elevinsatser under lektioner, är lärande – särskilt om det är bakåtriktad feedback. Inte ens framåtsyftande respons på en enskild uppgift ger stora effekter, eftersom den sällan kan överföras till nya uppgifter. Eleven måste kunna dra generell och framtida nytta av respons för att verkligen lära sig av den. Och den måste fokusera på annat än faktakunskap och att korrigera fel.

Det som ger effekt är **respons riktad mot processen och metakognitivt tänkande**. Den utgår från den konkreta uppgiften men beskriver sen hur eleven kan överföra bra strategier till liknande framtida uppgifter. Det ger långsiktiga lärandeffekter, eleven "lär sig hur man lär". Den vill få eleven att känna igen återkommande problem och vilka inlärningssätt som kan passa. Själv- och kamratrespons utifrån lärandematriskriterier kombinerat med öppna frågor får eleven att reflektera över hur olika arbetssätt påverkar resultatet och varför. Även respons om hur eleven tar till sig och sammanställer respons, sätter upp egna målbilder och omsätter dem till förbättringar är viktig. Lärandematriser som formulerar kriterier för just detta kan vara ett stort stöd.

5. Eleven får möjlighet att förbättra sin prestation

Om respons ska få lärande effekt måste eleven få chansen att använda den till att göra något bättre. Respons efter att eleven är klar med en uppgift, glöms bort före nästa försök och är meningslös. Respons ska ges under arbetets gång eller strax innan eleven åter har chans att visa upp samma förmåga. Planera in tid för eleven att bearbeta sin prestation i samband med responsen och träna dem i att formulera personliga mål utifrån responsen inför kommande uppgifter. Respons i digitala lärandematriser är enkla att spara och plocka fram till nästa tillfälle då samma förmåga är aktuell.

6. Ofta och medvetet utvald

Ge respons ofta och snabbt, effektivt dataspelslärande bygger på detta. Färdigskrivna matriskriterier gör att du snabbt kan markera och skicka respons oftare. Själv- och kamratrespons är enkelt att genomföra med kriterier ur lärandematriser och ett bra sätt att ge elever mer respons. Ge däremot inte *för stor mängd* respons på samma gång, utan välj ut det en elev behöver vid varje enskilt tillfälle. Låt eleven ringa in matriskriterier de vill få respons kring och träna dem i att prioritera när de själva ger respons.

Ovanstående resonemang kring läranderespons bygger på ren logik!

Den ska vara språkligt och innehållsligt begriplig och kopplad till lärandemål som eleven förstår och känner till. Den måste riktas framåt och fokusera på läroprocessen, så att responsen kan utnyttjas av eleven till att behärska något bättre framöver. Egentligen självklarheter, men om sådan läranderespons verkligen praktiserades på bred front i skolan, skulle det få revolutionerande följder. ***Imagine. I keep on dreaming.***